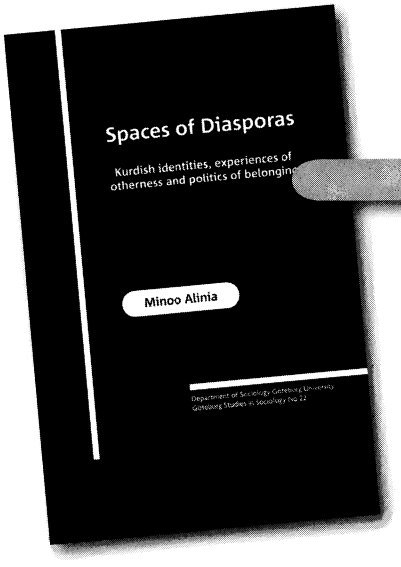

Minoo Alinia:

Spaces of Diasporas: Kurdish identities, experiences of otherness and politics of belonging

Göteborg Studies in Sociology
No 22 (2004)

ISBN 91-974437-8-6

DIASPORA ÄR ETT BEGREPP som nyligen introducerats inom samhällsvetenskap för att beskriva transnationella relationer och identiteter. Diasporabegreppet beskriver hur man kan upprätthålla relationer och identifiera sig med ett "hemland" som konkret eller imaginärt finns någon annanstans än där man själv är. Oftast anknyter begreppet till en grupp som blivit förflyttad mot sin vilja eller spridd under traumatiska omständigheter, vilket skapar en speciell kollektiv identitet. Diaspora är inget nytt fenomen, men dagens samhällsförändringar har gjort diasporiska erfarenheter mera vanliga. Diasporabegreppet kan utgöra ett verktyg för att förstå sociala relationer och identiteter som uppstår som en följd av dagens migrationsrörelser.

Minoo Alinias doktorsavhandling i sociologi vid Göteborgs universitet är fokuserad på kurder i Sverige och deras diasporiska erfarenheter och kollektiva identiteter. Så som Alinia förklarar är tillhörighet och begrepp som "rötter", "ursprung" och "hem" inte längre enbart personliga frågor utan har i dagens värld blivit politiska kategorier. Kollektiva identiteter har blivit allt viktigare och särskilt i samband med migration aktualiseras frågor kring identitet och tillhörighet. Avhandlingen önskar studera dessa frågor i den speciella kontext som kurderna i Sverige lever i. Att vara "invandrare" är idag en stigmatiserande identitet i Sverige och invandring är problematiserad på ett specifikt sätt i dagens samhälle.

Begreppet diaspora beskriver människors upplevelse av exil från sitt s.k. "hemland", men begreppet beskriver samtidigt en specifik sorts transnationalism. Begreppet omfattar därmed de relationer och band som människor upprätthåller till både sitt "hemland", sitt bosättningsland och till den diasporiska grupp som man upplever att man tillhör. Alla dessa tre intimt sammankopplade dimensioner behandlas i avhandlingen med avseende på kurderna i Sverige. Kurdernas identitet i Sverige är beroende av diskurser kring "hemlandet", stigmatiseringen av "invandrare" i

Sverige och den kurdiska diasporans inre förhållanden.

Ämnesvalet har styrts av avhandlingsförfattarens egna erfarenheter och en strävan att bättre förstå de processer som definierar invandrares situation och identitet i dagens Sverige. Den akademiska diskussionen om diasporabegreppet har erbjudit ett verktyg för att förstå och identifiera avhandlingens forskningsfrågor.

Avhandlingens mål är att studera de komplexa processer som definierar en kurdisk kollektiv identitet i Sverige. En central fråga blir särskilt frågan om hur de intervjuade kurderna upplever och definierar sitt "hemland". Vad är "hem" och hur skall det uppfattas?

Avhandlingens andra mål är att utgöra ett bidrag till den teoretiska diskussionen kring begreppet diaspora. Alinia önskar skapa en större klarhet kring definitionerna och förståelsen för begreppet diaspora. Strävan med den teoretiska diskussionen är att skapa en teoretisk ram där man bättre förstår relationen mellan dels de individuella erfarenheter och dels de sociala processer som tillsammans formar kollektiva identiteter och sociala rörelser. Diasporabegreppet har mera sällan använts som ett sociologiskt analytiskt begrepp. Alinias avhandling anknyter dock implicit diskussionen kring diaspora till klassiska sociologiska frågor kring förhållandet mellan individ och social struktur.

Det nya empiriska materialet i avhandlingen består av intervjuer med 22 kurder, födda utomlands men bosatta i Sverige; av de intervjuade var 20 bosatta i Göteborg. Urvalet av informanter har styrts av de teoretiska frågeställningarna och omfattar främst kurder aktiva i olika organisationer. Alinia har önskat inkludera alla centrala politiska dimensioner bland kurderna, både marxism, kurdisk nationalism och feminism finns representerade. De intervjuade härstammar också från olika delar av Kurdistan: från Iran, Irak, Turkiet och Syrien.

Avhandlingen är en monografi som , trots sin omfattning, utgör en enhetlig och sammanhängande helhet. Inledningsvis presenteras bakgrund, mål och frågeställningar. Därefter går avhandlingen — via teori, metodologi och metod — in på själva resultatkapitlen. Till sist finns en avslutande sammanfattning.

Avhandlingen innehåller även en kortfattad presentation av kurdisk identitet och nationalism i Kurdistan. Här beskrivs det ambivalenta förhållandet mellan å ena sidan den traditionella klanstrukturen i Kurdistan och å andra sidan modern nationalism. Dessa två identiteter och politiska projekt har både stött och motarbetat varandra på olika sätt. Denna ambivalenta relation mellan traditionell och modern kurdisk identitet finns också bland kurdiska invandrare i Sverige. Avhandlingen ger dock inte en övergripande beskrivning rörande kurdernas antal och historia i Sverige, detta faller tyvärr utanför avhandlingens fokus.

Avhandlingens titel *Spaces of Diasporas* kan väcka fel associationer. Begreppet "space" utnyttjas inte som analytiskt begrepp och det finns ingen direkt anknytning till den omfattande och mångfacetterade diskussionen om begreppet "space". Istället är det diasporabegreppet och den internationella diskussionen i anslutning till det begreppet som utgör ram för avhandlingen. Teoretiskt rör sig diskussionen på en relativt hög

ambitionsnivå och avhandlingen anknyter direkt till den omfattande internationella diskussionen kring begreppet diaspora.

Olika forskare har dock använt begreppet diaspora på olika sätt. För att reda ut den oklara debatten kring diasporabegreppet särskiljer Alinia på två olika sätt att förstå begreppet diaspora: "*(re)territorial notion of diaspora*" och "*deterritorial notion of diaspora*".

Den (re)territoriella definitionen av diaspora poängterar territoriell tillhörighet. Idén om återvändandet till hemlandet utgör en central karaktäristik för en diaspora. Ett exempel på denna syn utgörs av William Safrans klassiska definition av diasporagrupper som utgår från den judiska diasporan som modell för alla andra diasporagrupper. Safrans definition har dock kritiserats för att vara essentialistisk; grupperna är statiska och homogena grupper som har en historisk territoriell bas för sin identitet. Robin Cohen har senare breddat och utvidgat Safrans definition och tillämpat diasporabegreppet på många olika typer av grupper. Denna breddning av begreppet minskar dock inte i sig de fundamentala problemen med en strikt territoriell definition.

I motsats till den territoriella synen på diaspora så förespråkar Minoo Alinia en deterritoriell definition av diaspora. En diasporaidentitet kan inte tas för given, utan är en produkt av politiska projekt. Dessa politiska projekt är enligt Alinia det som skiljer diaspora från transnationalism och andra former av migration. Utgångspunkten för Alinia är Stuart Halls, James Cliffords och framförallt Paul Gilroys sätt att använda begreppet diaspora. Minoo Alinias unika bidrag till diskussionen är att hon också för in aspekter av teorier om sociala rörelser, framförallt Alberto Meluccis teorier, för att betona hur kollektiva identiteter produceras. Istället för att se diasporiska identiteter som givna, homogena och essentialistiska, så betonar avhandlingen hur kollektiva identiteter är socialt konstruerade och internt heterogena. Anspråk på enhet och gemensamt ursprung måste ses inom ramen för en strategisk essentialism, så kallade "*essence-claim*", som är en del av det politiska projekt. Alinia betonar på detta sätt också hur diasporagrupper och diasporiska identiteter alltid bör studeras inom sin sociala och historiska kontext.

Avhandlingens teoretiska diskussion utgör ett viktigt och delvis unikt bidrag till diskussionen kring diasporagrupper. Tillämpningen av den deterritoriella definitionen av diaspora på det empiriska materialet visar sig dock i avhandlingens senare kapitel vara komplicerad, vilket i sig leder till en intressant diskussion.

I avhandlingen behandlas först de intervjuades erfarenheter av att leva i Sverige. Här beskrivs de två olika ansiktena av Sverige. Å ena sidan finns vardagsrasism och utanförskap som man upplever som invandrare, men å andra sidan erbjuder Sverige demokrati, politisk frihet och sociala rättigheter. Avhandlingen behandlar därefter utförligt de intervjuades erfarenheter och uppfattningar om "hemlandet" Kurdistan. De sinsemellan olika diskurserna om vad som är "hem" behandlas. Vid sidan av de egna intervjuerna så bygger avhandlingen också på tidigare studier om invandring. Alinia bekräftar här tidigare forskningsresultat snarare än att ifrågasätta tidigare forskning.

Mot slutet av avhandlingen fördjupas diskussionen om de diasporiska erfarenheterna. Fokus är här på hur det är att vara och hur man blir "en kurd i Sverige". Avhandlingen diskuterar slutligen även genusfrågor och skillnader mellan kurdiska män och kvinnor ifråga om erfarenheter, politisk aktivitet och identifikation. Alinia har valt att diskutera sistnämnda frågor i skilt kapitel, ett val som här verkar befogat.

En intressant diskussion utgör de fyra olika idealtyper som Alinia presenterar i kapitel 8 för att beskriva olika typer av individuella identitetsprojekt och politiska diskurser bland de intervjuade. En första idealtyp utgör de som aktivt skapar sig en kurdisk identitet för att motarbeta den stigmatiserande identiteten som invandrare och det upplevda utanförskapet i Sverige.

En andra idealtyp är de som upplever nationella gränser som naturliga och den kurdiska identiteten som en naturlig del av dem själva.

En tredje möjlighet är att man internaliserar den stigmatiserade identiteten som invandrare, har en ambivalent inställning till kurdiskhet och önskar särskilja sig från andra kurder.

Den fjärde och sista idealtypen utgör de som motsätter sig all nationalism, både svensk och kurdisk. De här idealtyperna visar på ett intressant sätt hur de dominerande politiska diskurserna i kurdisk politik, marxism och nationalism, fortfarande spelar en roll i diaspora. Samtidigt kommer också den svenska kontexten klart fram. Det är symptomatiskt att man bland idealtyperna inte kan finna ett alternativ som går ut på "att bli svensk", denna möjlighet ges helt enkelt inte åt dem som blir definierade som "invandrare" i dagens Sverige.

Minoo Alinia önskar betona den komplexitet, mångtydighet och ambivalens som kännetecknar identitetskonstruktionerna bland kurder i Sverige. Kurdernas identitet i relation till det svenska kännetecknas av den stigmatisering som man upplever som "invandrare". I en situation där det finns en brist på tillhörighet på grund av diskriminering och marginalisering så blir också kurdiska nationalistiska diskurser attraktiva. Den kurdiska diasporan har bidragit till en förstärkning och spridning av kurdisk nationalism, medan den marxistiska och feministiska kritiken av kurdisk nationalistisk diskurs inte har haft lika stor genomslagskraft. Ett centralt resultat är följaktligen att kurdisk nationalism och en kurdisk identitet kan bli starkare och spela en större roll i diaspora än vad den gör i Kurdistan.

Alinia förespråkar i avhandlingen en deterritoriell uppfattning av diasporagrupper, men i ljuset av de empiriska resultaten blir hennes uppfattning mera nyanserad mot slutet av avhandlingen. En konsekvent deterritorialiserad syn på diasporagrupper är teoretiskt tilltalande, men svårare att tillämpa på den empiriska verkligheten. Informanterna verkar ofta själva uttrycka en territorialiserad syn på diaspora och en essentiell syn på identitet. De empiriska resultaten utgör följaktligen en utmaning för det valda teoretiska perspektivet. Alinia klargör dock att hon inte tillämpar en strikt induktiv metod. Alinia eftersträvar istället en "*adaptive theory*" där hon försöker överbygga skillnad mellan en deduktiv och induktiv metod. Denna metodologiska synvinkel är i samklang med den valda teoretiska ramen.

Trots att avhandlingen är konsekvent i sin

metodologi, kan man säga att den är relativt teoristyrd. Teorin bidrar mera till analysen än vad empirin bidrar till utvecklingen av teorin och de teoretiska begreppen, vilket både kan uppfattas som en styrka och en svaghet i avhandlingen.

Minoo Alinias avhandling, *Spaces of Diasporas*, utgör en logisk helhet. Valet av teori, metodologi och metod stöder varandra. Resultaten av undersökningen är intressanta och betydelsefulla, både ur ett sociologiskt och ett samhällspolitiskt perspektiv. Forskningens empiriska resultat är i sig inte unika, snarare bekräftar de till stor del tidigare forskning inom området. Den empiriska undersökningen används dock för att bygga upp en diskussion kring det som i avhandlingen kallas en deterritorialiserad syn på diasporabegreppet. Avhandlingens stora betydelse ligger i den teoretiska diskussion som i sig utgör ett viktigt bidrag till den internationella akademiska diskussionen om diasporabegreppet.

Genom att kombinera diasporabegreppet med aspekter ur teorier om sociala rörelser betonar avhandlingen den politiska aspekten av diasporagrupper samt hur kollektiva identiteter skapas. Kollektiva identiteter bör ses som politiska projekt, och härmed kan man även beakta den komplexitet, mångtydighet och ambivalens som finns hos de processer som definierar kollektiva identiteter. Alinia betonar både erfarenheters diskursiva karaktär och de strategier som kurderna tillämpar för att bemöta och hantera sin situation.

Avhandlingens resultat beskriver de tre dimensionerna som har betydelse för kurdernas identitet i Sverige, diskurser kring "hemlandet", stigmatiseringen av "invandrare" i Sverige och den kurdiska diasporans inre förhållanden. Avhandlingen utgör också ett centralt bidrag till den internationella forskningen om kurder, ett forskningsområde som vuxit kraftigt de senaste åren.

Avhandlingen kan övertygande förklara varför kurdisk nationalism har blivit starkare och mera utbredd inom kurdisk diaspora. Så som Minoo Alinia själv skriver, definieras kurdisk nationalism inte i relation till Sverige, utan snarare mobiliseras kurdisk nationalism som en resurs för att motstå utanförskapet och den påtvingade stigmatiserande invandraridentiteten i Sverige. I denna avhandling studeras alltså den kurdiska diasporan i relation till den sociala kontexten i dagens Sverige.

Avhandlingen utgör inte enbart en avhandling om kurder i Sverige, utan den handlar minst lika mycket om Sverige och om svensk invandringspolitik. Därför presenterar avhandlingen även ett viktigt perspektiv i samhällsdebatten om invandringspolitik.

Östen Wahlbeck,
Sociologiska institutionen
Åbo Akademi

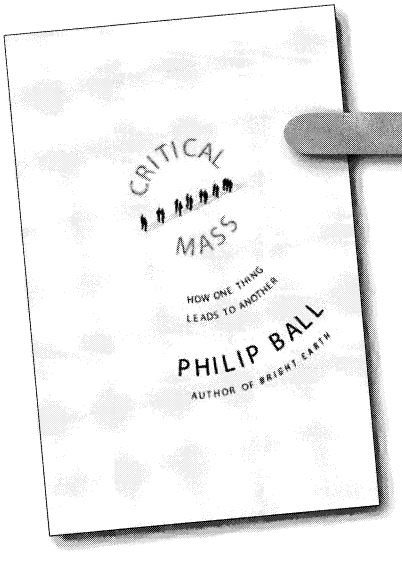

Philip Ball:

Critical Mass: How one thing leads to another

Farrar, Straus and Giroux (2004)
ISBN: 0-374-28125-4

Med fysiken som grund har Philip Ball skrivit ett tegelstensverk för de sociologiska hyllorna. Critical Mass skingrar myten om naturvetenskapen som hänsynslöst oförstående inför människors önskningar, rädslor och intentioner. Balls socialfysik erkänner en lika vidsynt sensitivitet för det mänskliga som de flesta socialpsykologiska teorier. Ball går på djupet av vår bräcklighet för att visa hur denna manifesteras i ett makroperspektiv där sociala mönster kan kartläggas. Critical Mass innehåller en genomgång av fysikens och de sociala vetenskapernas historia. Jag har betraktat *idén* som Ball presenterar; att hämta kunskap från fysiken inte bara för att förklara samhället utan framförallt för att våga flytta fokus till vår vilja att förändra det.

Ett samhälles mekanismer

För att etablera den sociala vetenskapen så introduceras Thomas Hobbes omgående som den teoretiker kring vars grundförståelse av samhället Balls socialfysik kretsar. Det handlar om Hobbes insikter om mekanismer, att vi inte bara skall fråga oss *hur* saker och ting inträffar utan också *varför*. Med *The Leviathan* (Hobbes, 1660) illustrerades försöket att ur ett mekanistiskt världsperspektiv deducera en politisk teori om hur mänskligheten bör förvalta sitt eget öde.

Grunddrivkraften bakom människans fysiska interaktioner identifierar Ball, som Hobbes, till *lusten efter makt*. Därefter bekantas läsaren med grundläggande fysikaliska koncept som byggs allt närmare den socialfysik som eftersträvas, och övergången från partikel till människa, då den slutligen sker, blir i det närmaste smärtfri.

Fysikens huvudobjekt, menar Ball, är *rörelse*, en insikt även delad av Hobbes:

> Constant motion is the natural state of all things, including people. All human sensations and emotions are the results of motion.

I fysikalisk rörelse- och termodynamik handlar

det om rörelsen framåt, som vattnets strävan i vattenfallet eller värmens strömning in i kallare kroppar. I socialpolitiska termer översatte Hobbes dessa rörelselagar till människors *appetites* och *aversions*; dvs. begäret att röra sig mot makt samt undvika saker som förhindrar denna rörelse.

Från rörelsedynamik och Hobbes socialpolitik leder Ball läsaren till *statistik* i form av regelbundenheter. Upptäckandet av statistiska regelbundenheter i samhället hade inledningsvis syftet att förstå hur social ordning bäst kunde bevaras. I fallet kriminalitet lärde man sig vart den uppstod och därmed vilka åtgärder som kunde prövas. Statistiken blev det första verktyg som placerade ansvaret delvis *utanför* individen. Detta, anser Ball, har skrämt människor alltsedan dess; snuddandet av idén om den totala determinismen. I respons till denna kritik presenterar Ball en mängd exempel på socialt beteende där en sådan statistisk regelbundenhet *inte* kommer från något determinerat öde, utan istället från *individens begränsade räckvidd av uppfattningsbara val.*

Det individuella och det kollektiva

En fysikalisk *fasövergång* illustrerar förvandlingen mellan fast, flytande och gasform. Då vätska blir gas, berättar Ball, så beter sig varje enskild partikel fortfarande på ett sätt som, om vi bara betraktar just denna partikel, ter sig unikt och individuellt. Men partiklarnas kollektiva tillstånd är abrupt annorlunda. Kondensering finns inte inbyggt i den enskilda partikeln. Endast en massa av partiklar vid ett visst tillstånd har kondensering som alternativ. Varje partikel rör sig i relation till andra via dragningskrafter och bortstötningsmekanismer. Den kritiska massa som uppstår då vätskan förångas inträffar då partikelns dragnings- och bortstötningsmekanismer ställs på sin spets. Ball liknar detta vid en boll som befinner sig högst upp på ett spetsigt fjäll. Bollen måste rulla åt ett håll. Detta lilla val med stora konsekvenser determineras av slumpmässiga störningar. Mer determinerande än så, menar Ball, är inte vår kontext.

Ball frågar hur det är möjligt att människor faller in i mönster ledda av varken plan eller intention. Datasimuleringar av fågelflockar visade att nyckeln till den kollektiva rörelsen är *lokaluppfattning*. Varje fågel reflekterar mot sina omedelbara grannar, och inte resten av flocken. Psykologen Kurt Lewin ansåg att individen rör sig i ett abstrakt fält av idéer, övertygelser och föreställningar. Fältet är villkorat för varje person via det beteende hon ser hos andra och detta attraherar eller stöter bort personen mot vissa dispositioner.

Vad fysiken kan bidra med, skriver Ball, är en djupare förståelse för inflytandet från interaktion. Ball menar att vi inte har insett dess enorma betydelse på en annan nivå. Ett kännetecken på den kollektiva beteendenivån är att den är omöjlig att observera genom att inspektera dess individuella komponenters kännetecken. Detta är Balls viktigaste meddelande till sociologin: *Frestas inte för lättvindigt till att utsträcka individens psykologi till gruppens beteende.* Sociologer har, anser Ball, inte lyckats göra mer än att positionera individen inom en existerande uppsättning av kulturella normer. Nu kan vi istället undersöka hur, via mellanspelet av personliga val och

interpersonellt utbyte, dessa normer *uppkommer* och *förändras*.

Normskapandets råhet

Joshua Epstein menade att många sociala normer existerar för att vi inte skall behöva tänka på alternativ. Vi strukturerar samhället så att behovet av eftertanke är minimalt. Denna lärandeprocess kräver ett ständigt kollande av vad andra gör. Om deras beteenden varierar måste vi betrakta ett större urval innan vi bestämmer oss för vad som är "normalt". Vårt urval är alltid begränsat. Epstein fann att då preferenser ges slumpmässigt till ett antal individer arrangerade i en ring, så segmenteras ringen hastigt till regioner där en eller den andra preferensen dominerar. Om detta system chockas med en händelse som skakar om agenterna så omformas ringen till nya konfigurationer. Detta innebär att vissa individer som var otänkande i region A plötsligt hamnade otänkande i region B efter detta. Epstein misstänker att många sociala normer och övertygelser determineras på detta vis.

Thomas Schelling demonstrerade i *Micromotives and Macrobehavior* (1978) kollektiva konsekvenser från många individuella beslut. Den mångkultur som optimistiskt uppmålades i väst har lett till segregering istället för integrering, och Schelling undersökte varför. Hans modell visade att det finns en kollektiv kraft som verkar *för* segregering. Modellen innehöll två typer av agenter, som i detta fall representerade etnicitet. Schelling specificerade regeln att en familj i ett blandat grannskap kommer att flytta om mer än en tredjedel av invånarna blir av en annan etnicitet. Det segregerades mycket snabbt trots att inledningen var mixad. Segregationsprocessen är en kollektiv effekt eftersom när en agent lämnar grannskapet blir proportionerna allt skevar och orsakar en ökande utflyttning — en lavineffekt. Modellen visar, argumenterar Ball, att vi bör fokusera om resurser, inte på att försöka motverka segregering utan istället vurma för nära interaktioner mellan de distinkta samfund som blir resultatet av denna segregering. Dessa insikter kan tvinga oss att tänka mer omsorgsfullt kring vilken typ av samhälle vi anser begärligt, och hjälpa oss att identifiera realistiska — i motsats till idealistiska och naiva — medel för att nå det.

Kritiker till modeller menar att dessa inte representerar verkligheten utan erbjuder en rå karikatyr av densamma. I respons till denna kritik menar Ball att vi måste särskilja det som är robust från det som är kontingent: vad en speciell modell kommer att producera jämfört med vad andra modeller kommer att producera. Detta, säger Ball, är skillnaden mellan en modell över partiklar i rörelse som fryser vid noll grader, och kunskapen om att där finns flytande och fasta tillstånd separerade av en fasövergång. Detta är, deklarerar Ball, *distinktionen mellan en modell av samhället och en fysik om samhället.*

Lavineffekter och frestelser

Det största nätverk som mänskligheten skapat — World Wide Web — har den specifika topologi som kännetecknas av en maktlag, dvs. ett skalfritt sammankopplande — eller en lavineffekt. World Wide Web har olika knutpunkter och

sannolikheten att en knutpunkt skulle ha ett visst antal länkar följer just en maktlag. Nätverket har, fortsätter Ball, ett antal starkt sammankopplade nav, som håller samman nätet. Styrkan består av nätverkets okänslighet för småstörningar, svagheten är dess känslighet för planerade attacker. Om navpunkterna attackeras faller nätet samman. Detta illustrerar Ball med datavirus, som just inriktas mot navpunkter. I den mänskliga världen utgörs dessa nav av våra institutioner.

Mot bakgrund av detta ställer Ball frågan: Vilken är den generiska principen bakom dessa skalfria nätverk? Svaret kommer ur fysikaliska lagars ursprung — rörelsedynamik och dragnings- och bortstötningskrafter. Ju mer känd länken i ett nätverk blir desto mer troligt är det att den attraherar nya länkar, dvs. en typ av magnetism där kändisskap föder kändisskap och likhet attraherar likhet.

Vart hämtar vi då viljan till samarbete och tolerans, då även Freud höll med Hobbes om att avskrivningen av individuella rättigheter strider mot människans impulser? Samarbete, skriver Ball, måste grundas i självintresse. Det som kan störa denna vilja till samarbete är *frestelser.* Frestelsen, säger Ball, utgör det grundläggande hotet mot mänskliga samfund, då det ibland lönar sig att vara rebell, att fuska, att slåss, att bli ful. Ett samhälle grundat på icke tvingande samarbete riskerar därmed exploatering från dem som sätter själv före samfund.

Ball menar, i motsats till Hobbes, att människor kanske inte nödvändigtvis skulle exploatera varandra om de fick fritt fram. Det förnuft som skulle förhindra en sådan exploatering kanske kommer från naturen:

> ... från den obevekliga interaktionsmatematiken parat med den särskiljande funktionen hos den naturliga selektionen.

Spelteorin med sina lev-och-låt-leva–strategier, fortsätter han, är det bästa exemplet i modern tid på hur självisk beteende kan kreera altruism.

Sammanfattning

Ball försöker inte bara väcka liv i, utan *utvecklar* också de tankar om en samhällsfysik som presenterades för flera hundra år sedan. Det är svårt att uttala sig om hur mycket mer "kunskap" vi har idag jämfört med vad Hobbes hade, men vi kan kalla det för en ny, modernare, kunskap. Vi (i väst) lever i en praktiserande demokrati, vi försöker tillämpa mänskliga rättigheter för alla, vi har erövrat en förmåga att överblicka och förstå sociala nätverk, inte minst tack vare den kommunikativa nätverksutvecklingen. Balls samtliga koncept, både fysiska och sociala, bygger på ett och samma fenomen — *interaktioner,* där dessa får konsekvenser på makronivå. Kunskapen om denna kritiska massa kan förklara varför mänsklighetens ageranden kan framstå som så ogenomtänkta. Det handlar inte om summan av flera partiklar, utan om hur flera partiklars interaktioner formar ett kollektivt beteende med en helt egen form, med egna konsekvenser och egna uttryck.

Bidraget som Ball ger i debatten rörande fri vilja och determinism är värt att överväga. Jag *kan* som individ välja fritt, dock enbart från en begränsad räckvidd av uppfattningsbara val. Således determinerar inte socialisationskontexten min individuella frihet utan *begränsar till olika*

grad min perception av den. Här formas Balls fysikaliska realism till en närmast filosofisk spjutspets, då han menar att vi måste erkänna för oss själva att krafter utanför våra egna intentioner gör oss till rasister. Vi håller ideologiska föreställningar om oss själva varmt om hjärtat, samtidigt som verkligheten drar oss mot segregering och inte integrering. Det handlar om att kunna tänka fysikaliskt, inte naivt, om det mänskliga kollektivet.

Datasimuleringar har gett oss verktygen för att studera emergens på visuell nivå, men Balls fysik om samhället är djupare än en modell. Han gör en mycket tydlig skillnad mellan modell och kunskap. En fysikalisk kunskap om människors kollektiva beteende kan öppna för ett annat sätt att tänka — inte om människan i sig — utan om normsamhället som kollektiv rörelse. Ball gör inga anspråk på att presentera en sociologisk teori, snarare är hans antagande att sociologin ännu inte lyckats visa hur de kulturella normer inom vilka vi existerar uppkommer och förändras.

En stor förtjänst från Critical Mass är dess vetenskapliga ställningstagande emot moral. Det handlar om vetenskapens två ben: Vetenskapen i sig, och vad vi gör av den. Vetenskapen i sig, menar Ball, *ska* brutalisera, deducera och abstrahera det mänskliga beteendet, och observera detta i mönster. Vad vi därefter *gör* med denna vetenskap handlar om moral.

Philip Ball drar nya kognitiva spår i mina resonemangsprocesser då jag erbjuds nya förklaringsverktyg till hur samhällets kulturella normer uppstår. Ball vill inte fokusera på systemens determinerande krafter. Han lutar snarare åt att vi alla, genom kunskap om det globala kan agera annorlunda lokalt för att undvika att ett system når sin kritiska vändpunkt och vi förlorar all kontroll över det. Ball uppmanar mig att tänka över den norm i vilken jag interagerar, men det säger han inte, det är han alldeles för vetenskaplig för. Moralen överlåter han till läsaren, och menar att den socialfysiska kunskapen är den enkla delen. *Hanteringen* av denna kunskap är den svåra.

Susanne Brandheim

tema nr 3: åldrande

INKOMMEN LITTERATUR

Bygren, Magnus & Gähler, Michael & Nermo, Magnus (red) (2004) *Familj och Arbete.* Stockholm: SNS.

Marklund, Andreas (2004) *I hans hus. Svensk manlighet i historisk belysning.* Umeå: Boréa.

Mulinari, Diana & Neergard, Anders (2004) *Den nya svenska arbetarklassen.* Umeå: Boréa.

Thorup, Mikkel (2004) *At taenke globalt. Globalisering, sociologi, politik.* Köpenhamn: Hans Reitzel.

Castrén, Anna-Maija & Lonkila, Markku & Peltonen, Matti (red.) (2004) *Between Sociology and History.* Helsingfors: SKS.

Boström, Magnus m fl (red) (2004) *Den organiserade frivilligheten.* Malmö: Liber.

Ottosen, Rune & Nohrstedt, Stig A (2004) *U.S. and the Others. Global media Images on "The War on Terror".* Göteborg: Nordicom.

Larsen, Elm & Møller, Iver H. (red) (2004) *Socialpolitik.* Köpenhamn: Hans Reitzel.

Fuller, Steve (204) *Kuhn versus Popper.* Frederiksberg: Forlaget Sociologi.

Martinussen, Willy (2004) *Kultursosiologi.* Oslo: Samlaget.

Vandenhaute, Daan (2004) *Om inträdet i världen. Lyrikdebutanterna i 1970-talets svenska litterära fält.* Hedemora: Gidlunds.

Mik-Meyer, Nanna (2004) *Dømt till personlig udvikling.* Köpenhamn: Hans Reitzel.

SEDAN 3/2004

Gustafsson, Kristina (2004) *Muslimsk skola, svenska villkor.* Umeå: Boréa.

Demant, Jakob & Christensen, Charlotte Klinge (2004) *Boybands & teenagepiger. Könsidentitet og drömmen om romantisk kaerlighed.* Frederiksberg: Forlaget Sociologi.

Villadsen, Kaspar (2004) *Det sociale arbejds genealogi. Om kampen for at göre fattige til frie mennsker.* Köpenhamn: Hans Reitzel.

Olsson, Anna-Clara & Olsson, Caroline (2004) *I den akademiska garderoben.* Stockholm: Atlas.

Skog, Ole-Jörgen (2004) *Å forklare sosiale fenomener. En regresjonsbaserat tilnaerming.* Olso: Gyldendal.

Goffman, Erving (2004) *Social samhandling og mikrosociologi.* Köpenhamn: Hans Reitzel.

SEDAN 4/2004

Trost, Jan & Levin, Ira (2004) *Att förstå vardagen.* Lund: Studentlitteratur.

Trost, Jan (2005) *Kvalitativa intervjuer.* Lund: Studentlitteratur.

Huhtala, Hannele M J (2004) *The emancipated worker. A Foucauldian study of power, subjectivity and organising in the information age.* The Finnish society of science and letters.

Parikka, Tuija (2004) *Sexualising of economic discourse in a Finnish daily newspaper of the 1990.* The Finnish society of science and letters.

Svallfors, Stefan (2004) *Klassamhällets kollektiva medvetande.* Umeå: Boréa.

Nordenmark, Mikael (2004) *Arbetsliv familjeliv och kön.* Umeå: Boréa.

Berner, Boel (2004) *Ifrågasättanden. Forskning om genus, teknik och naturvetenskap.* Linköping: Tema T rapport 42.

SEDAN 1/2005

Høilund, Peter & Juul, Søren (2005) *Anerkendelse og dømmekraft i socialt arbejde.* Köpenhamn: Hans Reitzel.

Holmberg, Tora (2005) *Vetenskap på gränsen.* Lund: Arkiv.

Nieminen, Mika (2005) *Academic Research in Change.* The Finnish Society of Sciences and Letters.

Scutz, Alfred (2005) *Hverdagslivets sociologi.* Köpenhamn: Hans Reitzel.

Sörbom, Adrienne (2005) *När vardagen blir politik.* Stockhom: Atlas.

Wennerholm, Stefan (2005) *Framtisskaparna. Vetenskapens ungdomskultur vid svenska läroverk 1930-1970.* Lund: Arkiv.

Åmark, Klas (2005) *Hundra år av välfärdspolitik.* Umeå: Boréa.